

5. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 544 с.
6. Bhatt R. Conditionals / R. Bhatt, R. Pancheva // The Blackwell Companion to Syntax. – Blackwell Publishing Ltd. – 2006. – Vol. I. – P. 640.
7. A Comprehensive Grammar of the English Language / Quirk R., Greenbaum S., Leech J., Svartvik J. – London, New York : Longman, 1985. – 1779 p.
8. Dancygier B. Conditionals and Prediction: Time, Knowledge and Causation in Conditional Constructions / B. Dancygier. – Cambridge – N.Y. : Cambridge University Press, 1998. – 354 p.
9. Dancygier B. Mental Spaces in Grammar: Conditional Constructions / B. Dancygier, E. Sweetser. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 278 p. – Режим доступу : https://www.academia.edu/10226495/_Barbara_Dancygier_Eve_Sweetser_Mental_Spaces_in_Grammar p. 17, p. 113.
10. Dancygier B. Semanto-pragmatic Classification of Conditionals / B. Dancyndier, E. Mioduszewska // Studia Anglica Posnaniensia. – 1984. – V. 17. – P. 121–134.
11. Declerck R. Conditionals : a Comprehensive Empirical Analysis / R. Declerck. – Berlin – N.Y. : Mouton de Gruyter, 2001. – 234 p. 19.
12. Harder P. Functional Semantics: A Theory of Meaning, Struture and Tense in English / P. Harder. – Berlin / New York : Mouton de Gruyter. – 1996. – 533 p., p. 24–33.
13. Iatridou S. Topics in Conditionals / S. Iatridou. – Режим доступу : <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/13521> p. 58
14. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar / R. W. Langacker. – Stanford University Press, 1991. – Vol.II: Descriptive Application. – 557 p.
15. Rescher N. Conditionals / N. Rescher. – Massachusetts Institute of Technology, 2007. – 246 p.

УДК 811.161.2'367.622.21

Ю. Є. Манохіна,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

ВІОКРЕМЛЕННЯ ІМЕННИКІВ ІЗ СЕМАНТИКОЮ ЗБІРНОСТІ МЕТОДОМ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

У статті подано аналіз результатів лінгвістичного експерименту, який підтвердив припущення автора, що носії мови виокремлюють іменники із семантикою збірності (ІСЗ) незалежно від формального вираження категорії збірності, а спираючись на їхній внутрішній логіко-понятійний зміст, що служить єдиним визначальним критерієм при відборі іменників із семантикою збірності на базі семантичного підходу.

Ключові слова: лінгвістичний експеримент, категорія збірності, іменники із семантикою збірності, семантичний підхід, респондент.

THE SELECTION OF NOUNS WITH SEMANTICS OF COLLECTIVITY BY THE METHOD OF LINGUISTIC EXPERIMENT

The results of linguistic experiment that confirmed the assumption of the author about the importance of the semantic approach to understanding the nature of collectivity are represented in the article, as well as it is mentioned that collectivity in the most typical cases is based on appropriate derivational and grammatical forms, but may not have this basis. The conclusions made after the linguistic experiment have shown that native speakers distinguish nouns with semantics of collectivity (NSC), regardless of the formal expression of the category of collectivity and relying on their internal logic-conceptual content, which is the only decisive criterion in the selection of nouns with semantics of collectivity on the basis of semantic approach, which is supported by the author.

Analysis of linguistic experiment confirmed that the speakers understand the notion of the collectivity differently, depending on their language ability, and distinguish nouns with semantics of collectivity, relying primarily on semantics; the meanings of the NSC new word formations, entered into the context or not, were identified mainly correctly, as well as the synonyms among the listed NSC non-typical word formations were tailored without mistakes; the notions of «totality» and «collectivity» in the mind of the average speaker are matched; nouns with semantics of collectivity with negative assessment are skipped in colloquial speech, because speakers believe they breach the rules of language or aesthetic canons, but are used in the literature for the increasing of the expressiveness of expression in colloquial speech.

Keywords: linguistic experiment, nouns with semantics of collectivity, semantic approach, respondent.

ВЫЧЛЕНЕНИЕ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ С СЕМАНТИКОЙ СОБИРАТЕЛЬНОСТИ МЕТОДОМ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА

В статье подается анализ результатов лингвистического эксперимента, который подтвердил предположение автора о том, что носители языка выделяют имена существительные с семантикой собирательности независимо от формального выражения категории собирательности, а опираясь на их внутреннее логико-понятийное содержание, которое служит единственным определяющим критерием при отборе имен существительных с семантикой собирательности на базе семантического подхода.

Ключевые слова: лингвистический эксперимент, категория собирательности, имена существительные с семантикой собирательности, семантический подход.

Неоднозначне трактування категорії збірності, зокрема її вербалізації іменниками, відображено в різних підходах до її визначення: морфологічному й семантичному. У річизі морфологічного підходу (збірні іменники визначаються як такі, що означають сукупність однакових або подібних предметів, що сприймається як одне ціле, мають словотвірні маркери, не мають корелятивних числових форм, не сполучаються з власне кількісними числівниками: *жіноцтво, вороння, мишва, маковиння*) категорію збірності досліджували вчені І. К. Білодід, В. В. Виноградов, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, О. К. Безпояско, В. О. Горпинич, А. П. Грищенко, І. Г. Матвіяс, О. П. Петровська, М. Я. Плющ, а також Ю. С. Азарх, Л. Ю. Алтицева, О. П. Мосьпан, Г. Я. Томіліна та ін.

Ми вважаємо збірність передусім семантичною категорією, тобто єдиним визначальним критерієм при відборі збірних іменників є їх внутрішній логіко-понятійний зміст, звідси уточнення терміна – іменники із семантикою збірності (ІСЗ). Збірність у найбільш характерних випадках спирається на відповідні словотвірні (афіксальні) і граматичні (сингулярні) форми, однак може і не мати такої опори. Семантичний підхід до розуміння природи збірності репрезентовано в працях К. С. Аксакова, В. О. Богородицького, Ф. І. Буслаєва, О. М. Пешковського, О. О. Шахматова, у дослідженнях І. А. Висоцької, О. М. Гвоздева, В. І. Дегтярьова, І. Р. Домрачевої, І. Е. Селевич, Н. О. Єрошкіної, О. Ф. Клементьєвої, О. О. Лешкової, О. П. Мосьпан, В. К. Сташайтене, Н. Д. Черкес та ін.

Зберігаючи зміст поняття «збірність», іменники із семантикою збірності різняться формою вираження, зокрема семантичний підхід передбачає віднесення до них субстантивів, у яких збірне значення виступає як елемент лексичного (*посуд, табун, група* тощо), іменників із узагальнено-збірним значенням (*багато птиці в лісах*), із лексико-словотвірним значенням сукупності (*учительство, професура, адвокатура, зелень, молодь* тощо), іменників із збірним значенням як результатом метонімії (іменник *срібло* має збірні значення: 1. «речі із срібла», 2. «срібні медалі», 3. «гроші»; власна назва *Київ* набуває збірного значення «уряд України» тощо). Семантика збірності виявляється також формою «знахідного збірного» (термін Г.О. Золотової) у словосполученні на зразок *іти в солдати*.

Окремі авторські міркування й припущення щодо контекстуальних модифікацій значень ІСЗ зумовили потребу проведення *лінгвістичного експерименту*, що виявив індивідуальні особливості анкетованих стосовно їх поглядів на можливості вираження семантики збірності в іменниках і дозволив аргументувати низку висновків дослідження. Лінгвістичний експеримент є одним із психолінгвістичних методів дослідження мовних явищ, у науковій літературі його визначають як «експеримент, який пояснює мовне чуття підслідного з метою перевірки моделей мовних стандартів та функційно-мовних моделей» [3, с. 16].

Мета статті – репрезентувати результати лінгвістичного експерименту, що виявив індивідуальні особливості анкетованих стосовно їхніх поглядів на можливості вираження семантики збірності в іменниках.

Для визначення кількісних результатів експерименту, а також на всіх етапах аналізу було використано процедури кількісних підрахунків.

У процесі проведення експерименту респондентам було запропоновано анкету, що сприяла виявленню їх індивідуальних міркувань, відповідних асоціацій стосовно окремих слів із семантикою збірності, з'ясуванню ступеня актуальності останніх у сучасному мовленні українців.

Отримані внаслідок експерименту судження про правильність / неправильність уживання певних мовних одиниць є важливим джерелом інформації про мову і мовлення.

Проведений аналіз експериментального матеріалу дає змогу виявити реальні особливості мовного відображення дійсності в мовній картині світу певних груп людей, світогляд яких залежить від віку, статі, роду занять.

Методика проведення експерименту передбачала розв'язання комплексу завдань:

- добір лексем, що відображають семантику збірності;
- обґрунтування якісного та кількісного відбору інформантів;
- підготовку завдань;
- визначення часу, місця та способу проведення експерименту;
- визначення методики обробки матеріалу, його класифікації та опису;
- перевірку результатів експерименту.

Лінгвістичний експеримент було проведено серед студентів філологічних і нефілологічних факультетів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харківського національного автомобільно-дорожного університету, Національної академії державного управління при Президентові України (Харківського регіонального інституту державного управління) в жовтні – листопаді 2012 року (загальна кількість учасників експерименту – 540 осіб). Експеримент було проведено в письмовій формі в студентських групах та групах слухачів кількістю 10–30 чоловік, а також в індивідуальній формі (бесіда з респондентом та письмова фіксація його відповідей і коментарів). Перед початком експерименту інформанти проходили інструктаж щодо особливостей виконання завдань експерименту. Учасникам було запропоновано анонімно вказати свій вік, стать, освіту, місце проживання, що дало змогу проаналізувати та врахувати вікові, гендерні, освітні та територіальні особливості учасників експерименту, які могли накласти певний відбиток на результати. Серед опитаних більшість склали юнацтво (до 20 років) – 315 осіб (58,3%), молодь від 20 до 30 років – 98 осіб (18,3 %), середнє покоління від 30 до 50 років – 104 особи (19,1 %), старше покоління від 50 років – 23 особи (4,3 %). За статтю 74% складали жінки, і відповідно 26 % – чоловіки. Характеризуючи інформантів за освітою, відмітимо, що середню освіту мають 365 респондентів (67,7 %), середню спеціальну – 17 респондентів (3,2%), вищу – 46 (8,6 %), другу вищу – 112 (20,7 %). За місцем постійного проживання були представлені центральні, північні, східні регіони України і Крим.

Під час опитування було запропоновано анкету [1, с. 219–221], опрацьовуючи яку респонденти: а) висловили власну думку щодо наявності / відсутності семантики збірності в запропонованих для аналізу окремих узусальних і okazіональних словах і словосполученнях, а також у контекстах, з досліджуваними ІСЗ; а також б) навели власні приклади сполучуваності запропонованих ІСЗ; в) виокремили ІСЗ, що мали нейтральну, негативну чи позитивну оцінку та пояснили свій вибір, що дало змогу відстежити розуміння мовцями і використання у власному мовленні наведених слів і конструкцій.

Проведена після анкетування бесіда з респондентами дала змогу з'ясувати логіку їх відповідей. Статистична обробка відповідей продемонструвала загальні тенденції використання аналізованих одиниць як засобів вираження збірності в сучасному мовленні українців.

Аналіз експериментальних даних дає змогу зробити такі висновки:

1) значення збірності в запропонованих ІСЗ мовці усвідомлюють різною мірою, що залежить від їхньої мовної спроможності, а також мовної й комунікативної компетенції;

2) розуміння значення кількості, що виражають запропоновані слова, виявилось неоднозначним, наприклад, значення «багато як неподільна єдність» визначило 83,9% опитаних у ІСЗ *натопи*, 56 % – у ІСЗ *еліта*, 58,3% – у ІСЗ *полк* і лише 15,2% – у ІСЗ *сервіз*, що пояснюється особливостями предметно-понятійної віднесеності цих слів і мовною спроможністю респондентів;

3) вибір мовців при поділі ІСЗ на сукупні й збірні показав, що 62,3% респондентів віднесли до збірних слово *букет*, 40,8% – слово *поїзд*, хоча, на думку деяких дослідників, це сукупні поняття. Водночас «власне збірним» *бадилиння, купецтво, шоферня* віддали всього по 57%, 58% і 59% відповідно. Не визначилися з відповіддю 1% опитаних. Такий результат свідчить про відсутність чітких меж, розмитість понять «сукупність» і «збірність», а отже, у конкретному акті комунікації мовець обере те слово, яке буде точніше виражати висловлювану думку, не замислюючись про його «сукупну» чи «збірну» природу, тобто у свідомості пересічного мовця ці поняття отожднюються.

4) респонденти дали чіткі відповіді щодо однорідності / неоднорідності предметів, закладеної в семантиці запропонованих ІСЗ: однорідні – *вишник* – 78,5%, *череда* – 53,6%, *зграя* – 52,7%; неоднорідні – *майно* – 72,1%, *гарнітур* – 69,9%, *комісія* – 69%, що навагал правильно віддзеркалює розуміння понять, номінованих цими словами;

5) із запропонованих словосполучень, де збірні поняття репрезентовані ІСЗ, що відображають шкалу конкретності / абстрактності, 78% респондентів обрали названі конструкції, що свідчить про перевагу лексико-семантичного підходу при доборі ІСЗ;

6) 81,8% респондентів правильно дібрали синоніми серед наведених ІСЗ-оказіоналізмів, це демонструє розуміння мовцями семантики інновацій, що в подальшому не виключає можливості вживання таких слів у мовленні і, ймовірно, поповнення словника загальноживаної лексики;

7) незважаючи на інноваційний характер ІСЗ *бандво*, 94,6% респондентів визначили його негативну оцінку, що пояснюється прозорою внутрішньою формою цього новотвору та виразною оцінною семантикою форманта *-в(о)*. 86,03% опитаних не використали б це слово у своєму мовленні, що пояснюється позалінгвальними чинниками: 19,3% респондентів вважають, що такого слова не існує, 20,43% стверджують, що це неправильна форма, така форма не подобається 35,48% опитаних;

8) визначаючи оцінне значення ІСЗ *офіцерна* в запропонованому контексті, 68,8% респондентів дають негативну оцінку, 5,37% – позитивну, нейтральною вважають 25,83% опитуваних, причому 81,7% заявили, що не використали б у своєму мовленні це слово, вважають його форму неправильною 21%, 32,4% така форма просто не подобається;

9) щодо ІСЗ *спорядження* 54,85% опитаних відзначили, що характер оцінки не виражений, 43% респондентів визначили оцінку як позитивну і 2,15% – як негативну, при цьому 75% анкетованих готові використати цю форму у власному мовленні, оскільки вона є цілком прийнятною, уживаною.

Після завершення експерименту в ході бесіди респонденти наголосили, що в процесі анкетування в деяких висловлюваннях визначення семантики збірності було утруднено через вузький контекст, що не був сприйнятий як прецедентний, а також у деяких завданнях, де ІСЗ подавалися без контексту.

Отже, результати лінгвістичного експерименту підтвердили, що ІСЗ визначаються носіями мови за наявності відповідного значення незалежно від формального вираження категорії збірності; значення ІСЗ-новотворів, введені вони в контекст чи ні, було з'ясоване в основному правильно; ІСЗ із негативною оцінністю, хоча і використовуються в художніх текстах для збільшення емоційності висловлення, у розмовному мовленні оминаються, оскільки мовці вважають їх порушенням мовної норми або естетичних канонів.

Лінгвістичний експеримент є перспективним психолінгвістичним методом дослідження будь-яких мовних явищ.

Література:

1. Манохіна Ю.Є. Синтагматико-парадигматичні відношення іменників із семантикою збірності : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Ю. Є. Манохіна. – Харків, 2014. – 225 с.
2. Рязанцева Д. В. Експеримент як традиція в дослідженні категорії оцінки / Д. В. Рязанцева // Філологія ХХІ століття : [зб. наук. праць за матер. III Міжнародн. конф. студентів і молодих учених 19–20 квітня 2013 р.]. – Харків, 2013. – С. 109–113.
3. Сорокін Ю.О. Психолінгвістичні аспекти вивчення тексту / Ю. О. Сорокін. – М. : Наука, 1985. – 168 с.

УДК 81'373. 43:811. 161. 2:001. 4

М. М. Медведь,

Ужгородський національний університет, м. Ужгород

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З ТЕРМІНОЛОГІЯМИ ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ

У статті досліджується взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінологіями інших галузей науки і техніки, встановлено що до видавничо-поліграфічної терміносистеми найбільше входить термінів із тих дотичних до неї галузей, які забезпечують видавничий процес.

Ключові слова: термінологія, видавничо-поліграфічні терміни, словники, нові терміни.

INTERCOMMUNICATION OF PUBLISHING-PRINTING TERMINOLOGY WITH TERMINOLOGIES OF OTHER AREAS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

In the article examines the intercommunication of publishing-printing terminology with terminologies of other areas of science and technology, established that publishing-printing system of terminology includes the most of terminologies that are relative to her areas, provide the publishing process. The perfection of methods of publishing-printing processes depends on such areas as informatics, computer engineering, cybernetics, automation and also physics, chemistry, mechanical engineering and other. By publishing-printing system of terminology comes significant replenishment from systems concerning of library and bibliographic system of terminology, book-selling and also informational systems, technologies, label and bundling affair. During the late XX – early XXI century in the system of terminology entered a large number of new terms of economic areas. Many terms of the chemical industry joined to publishing-printing system of terminology, because a significant proportion of terms containing edition are terms closely associated with related to printing industry, production and properties of paper, inks, photographs. From the field of informatics came the terms by designation of informative and software tools of publishing-printing processes. It's caused by absence of Ukrainian terms in the environment informational and operational programs related to the computerization of the editorial and publishing processes. More than a dozen Ukrainian scientific, research and educational institutions develop terms and definitions concerning of printing and publishing industry.

Keywords: terminology, publishing and printing terms, dictionaries, new terms.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ИЗДАТЕЛЬСКО-ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ С ТЕРМИНОЛОГИЕЙ ДРУГИХ ОТРАСЛЕЙ НАУКИ И ТЕХНИКИ

В статье исследуется взаимосвязь издательско-полиграфической терминологии с терминологией других отраслей науки и техники, установлено, что в издательско-полиграфическую терминсистему большинство терминов входит из тех касательных к ней отраслей, которые обеспечивают издательский процесс.

Ключевые слова: терминология, издательско-полиграфическая терминология, словари, новые термины.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується модернізацією технічних засобів та технологічних процесів, що викликана прогресом техніки і технологій і величезною конкуренцією на ринку як періодичних, так і книжкових видань, підвищеними вимогами до якості видавничої, друкованої та пакувальної продукції. Розвиток науки й техніки спричинив постійне вдосконалення поліграфічних технологій відповідно до вимог ринку. Удосконалення методів видавничо-поліграфічних процесів залежить від таких галузей, як інформатика, обчислювальна комп'ютерна техніка, кібернетика, автоматика, а також фізика, хімія, машинобудування тощо. Нині додрукарська підготовка видання практично повністю виконується